

El miratge franquista a la Universitat de Barcelona: les instal·lacions esportives (1954-1958)

Raquel Mirabet*   i Xavier Pujadas

Grup de Recerca i Innovació en Esport i Societat (GRIES), Universitat Ramon Llull, Espanya

Citació

Mirabet, R., & Pujadas, X. (2020). The Francoist Mirage at the University of Barcelona: Sports Facilities (1954-1958). *Apunts. Educación Física y Deportes*, 140, 8-14. [https://doi.org/10.5672/apunts.2014-0983.es.\(2020/2\).140.02](https://doi.org/10.5672/apunts.2014-0983.es.(2020/2).140.02)

Editat per:

© Generalitat de Catalunya
Departament de la Presidència
Institut Nacional d'Educació
Física de Catalunya (INEFC)

ISSN: 2014-0983

*Correspondència:

Raquel Mirabet
raquelma@blanquema.url.edu

Secció:

Ciències humanes i socials

Rebut:

19 de març de 2019

Acceptat:

27 de juliol de 2019

Publicat:

1 d'abril de 2020

Coberta:

Nous esports olímpics a
Tòquio 2020. Karate.
Foto: Haifa, Israel; 11.7.2017:
competicions de karate durant
els XX Jocs Macabeus al
Romema Arena.

Resum

La dictadura franquista impulsà la matèria d'educació física com una assignatura universitària obligatòria i controlada per la Falange des de 1944 a fi de dotar-la de contingut ideològic, decisió política que xocà amb la realitat de la dura postguerra. El cas de la Universitat de Barcelona n'és un exemple, atès que no disposà d'equipaments esportius propis fins a l'any 1957. L'objectiu d'aquest estudi és explicar les circumstàncies en què es construïren aquestes instal·lacions, en el context de transformació de les polítiques esportives de la dictadura entre 1954 i 1958, així com analitzar en quina mesura aquestes infraestructures facilitaren una transformació més profunda dels objectius i mètodes docents en la matèria d'educació física universitària. A aquest efecte, s'ha estudiat la documentació que consta a l'Arxiu Històric de la Universitat de Barcelona (Comissió d'Esports de la Universitat i memòries d'activitats de la matèria d'educació física), la localitzada a l'Arxiu Històric de la ciutat (Junta d'Obres de la Universitat de Barcelona i Comissió Municipal d'Esports), així com documentació d'hemeroteca del període per reconstruir-ne el context. Els resultats obtinguts mostren la vinculació entre els canvis de conjuntura política i les transformacions infraestructurals, alhora que una escassa correlació d'aquests canvis amb l'immobilisme de l'educació física universitària. Aquesta perspectiva permet exposar com en el terreny de l'esport i de l'educació física durant la dictadura franquista existí una asimetria clara entre la voluntat ideològica dels aparells de l'Estat i la dels organismes locals, amb una vocació modernitzadora i més propera a les necessitats ciutadanes.

Paraules clau: esport, Universitat de Barcelona, instal·lacions, franquisme, joventut

Introducció i objectius

Durant la dècada de 1950 el règim franquista va viure una progressiva transformació dels seus postulats en relació amb les polítiques vinculades a l'educació física i els esports. De la mateixa manera que la pròpia dictadura, l'organització i els objectius de la política esportiva del règim s'anaren adaptant a un tímid oberturisme polític fruit del context internacional i de les necessitats interiors. El relleu generacional dels seus dirigents (el general Moscardó moria l'any 1956), però també una clara voluntat d'internacionalització i d'ús propagandístic de l'esport i, especialment, del futbol (Viuda-Serrano, 2013), donaren lloc a un primer intent modernitzador de les estructures esportives que, sobretot, es materialitzaria a partir de la dècada de 1960 tot coincidint amb l'etapa del "desarrollismo" econòmic (Santacana, 2011). Aquest intent de modernització tingué una traducció legislativa a la Ley de Educación Física y Deportes de 1961, però sobretot es plasmaria en una visió renovada i que els dirigents del règim condensarien en l'eslògan "deporte, necesidad pública", ben allunyada dels postulats militaristes dels primers anys (Quiroga Fernández de Soto, 2014). En aquest context, l'educació física universitària, que s'havia anat desenvolupant des de 1944 en forma d'assignatura obligatòria com un element estratègic en la transmissió dels valors del falangisme vers els joves, també viuria un procés d'adaptació en relació amb la creació de noves infraestructures, que millorarien l'etapa inicial d'evident precarietat (*La Vanguardia*, 10.11.1944). Aquestes millores, que en el cas del districte universitari de Barcelona es van concretar en la creació de les instal·lacions esportives de la Universitat de Barcelona el 1957, no anaren acompanyades d'una actualització en el contingut, els mètodes i els objectius de la matèria d'educació física, que va seguir sota el control del Sindicato Español Universitario de Falange (Ruiz Carnicer, 1996) i despertant escàs interès en els joves universitaris catalans. En realitat, en el marc de la universitat i, en aquest cas en relació amb la UB, els canvis infraestructurals que aportaren unes millores innegables en el terreny de les instal·lacions esportives (Rivero, 2008) no sembla que tinguessin una correlació real amb l'actualització de la matèria d'educació física a la universitat, que seguia sent obligatòria i gestionada des de posicions tradicionals i en mans de docents amb una preparació escassa i de tall militarista.

Atesa l'escassetat d'estudis específics sobre l'esport universitari durant la dictadura en el conjunt de l'Estat i en el cas català, aquesta recerca ha tingut com a objectiu fonamental explicar les circumstàncies en les que es va produir la creació de les instal·lacions esportives de la Universitat de Barcelona, en el

context del procés de canvi de les polítiques esportives de la dictadura de la segona meitat de la dècada de 1950. Juntament amb aquest objectiu general, cal tenir-ne en compte dos més d'específics com foren: a) contextualitzar la correlació existent entre aquest procés i una etapa d'inicial obertura internacional de les manifestacions esportives a la capital de Catalunya, i b) analitzar en quina mesura la creació infraestructural esportiva va tenir relació amb una transformació més profunda des de la perspectiva dels objectius i mètodes docents en la matèria obligatòria d'educació física a la universitat.

Metodologia

Amb la finalitat d'assolir aquests objectius, la present recerca es va plantejar com un estudi historiogràfic incardinat en el marc de les ciències socials, atès que investigar el passat és fer recerca sobre una dimensió de la societat. Així doncs, fonamentalment, s'utilitzaren les tècniques característiques del mètode històric que en aquest cas se centraren en la localització, anàlisi i buidatge documental per a la posterior interpretació de les fonts d'arxiu, que foren triangulades amb altres fonts d'hemeroteca i bibliografia publicada.

Des del punt de vista de les fonts investigades en aquesta recerca es tingueren en compte tres tipus de fonts documentals diferents: d'una banda, la documentació que hi ha a l'Arxiu Històric de la Universitat de Barcelona en relació amb la perspectiva de la Comissió d'Esports de la Universitat i a les memòries d'activitats que aportaren informació sobre l'educació física universitària i els seus continguts en l'etapa prèvia a 1957. En segon lloc, es tingué en compte la perspectiva municipal, gràcies a la documentació de la Junta d'Obres de la Universitat de Barcelona (fonamental pel que fa a l'anàlisi del projecte infraestructural i dels projectes anteriors) i de la Comissió Municipal d'Esports creada el 1952, localitzada a l'Arxiu Històric de la Ciutat. I, finalment, es buidà documentació d'hemeroteca del període i d'altres activitats vinculades a Falange amb la finalitat d'analitzar el context sociopolític i ideològic vinculat a l'esport i a la universitat.

L'educació física a la universitat i la seva imposició legal

Amb l'establiment, el març de 1944, de la matèria d'educació física a la universitat com a obligatòria (BOE de 10.4.1944), juntament amb la formació política i la religiosa, el règim franquista dotava de cobertura legal el seu propòsit d'adoctrinament de la joventut a través

de la docència a les aules universitàries. Es feia imprescindible, però, dotar dels mitjans necessaris que permetessin materialitzar aquest propòsit, començant pel nomenament del professorat responsable de la seva impartició amb la formació adequada i arribant al material i les infraestructures esportives on fer-ne la pràctica efectiva. Com en la majoria de centres universitaris, la Universitat de Barcelona (UB) tenia mancances importants respecte als aspectes esmentats.

Quant al professorat, alguns dirigents (Gastesi, 1943) proposaren ja l'any 1943 la creació d'una Escuela Nacional de Educación Física per a la formació especialitzada d'aquests docents que dotés d'eines suficients els que havien d'impartir les classes d'educació física universitària. Mentre aquesta no va existir, els instructors provenien de la Escuela de San Carlos com a secció de la Facultat de Medicina de Madrid, o de la Escuela Central de Gimnasia de Toledo, la qual cosa explica que en la seva materialització prevalgués el caire sanitari i militar, atenent per descomptat als interessos doctrinaris del Moviment. Cal tenir present que el primer Institut Nacional d'Educació Física (INEF) nasqué amb la Llei d'Educació Física de 1961, coneguda com la Llei Elola-Olaso per ser aquest el delegat nacional d'educació física en aquell moment, de manera que fins llavors els docents universitaris en la matèria tenien poca formació específica i eren nomenats també en funció de la seva proximitat ideològica amb el Règim.

En relació amb les instal·lacions esportives, aquestes es trobaven en una situació potser encara més precària que el propi cos de professors, atès que la UB en aquella època no disposava d'equipaments propis i havia de procurar signar convenis amb entitats privades (com el Real Club Deportivo Español o l'empresa Baños de Barcelona) o bé fer ús de les que eren controlades pel Frente de Juventudes o la Sección Femenina de Falange, ja fossin les existents a l'Escola Industrial o les d'algunes residències estudiantils, per exemple. No fou fins a l'any 1950 que es creà la Junta d'Obres de la Universitat. Pel que fa a la construcció de les instal·lacions esportives pròpies caldria esperar fins al juliol de 1952 en què la Junta citada plantejà en Ple l'interès sobre

la existencia de unos terrenos situados en las inmediaciones del núcleo universitario apropiados para la instalación de la zona deportiva universitaria prevista en el plan general de obras y se acordó que continuaran sus gestiones hasta hallar los que reuniesen mejores condiciones técnicas y económicas. (Junta d'Obres UB, 1952-53)

Es va generar, així doncs, una situació molt voluble que es va anar resolent amb els mitjans existents i que va comportar la construcció de la zona esportiva

universitària emplaçada a l'actual Avinguda Diagonal de la ciutat, entre 1954 i 1958, la qual cosa coincidiria amb la celebració de molts altres esdeveniments esportius durant aquella dècada a Barcelona, que van contribuir al creixement de l'atractiu internacional de la ciutat tant des d'un punt de vista esportiu com turístic, de la mà també de l'"aperturismo" polític del règim.

El context esportiu de la ciutat de Barcelona

Efectivament, durant la dècada de 1950, més d'una vintena d'esdeveniments esportius van tenir lloc a la ciutat, malgrat no disposar de grans instal·lacions. De fet, l'any 1952 només se'n reconeixien com a municipals l'Estadi i la Piscina de Montjuïc, així com els camps de bàsquet i pistes de tennis ubicades en aquesta mateixa zona (Comissió Municipal d'Esports, 1952). La manca d'instal·lacions esportives comportava que molts dels esdeveniments se celebressin en equipaments privats. (Taula 1)

La manca d'instal·lacions esportives era palesa, però les circumstàncies socials obligaven les autoritats públiques a destinar els seus diners a d'altres prioritats, vinculades directament a la supervivència. La postguerra anava acompanyada de fam, de la mà del racionament dels aliments de primera necessitat, i moltes altres carencies que no convidaven a la pràctica esportiva (Pujadas i Santacana, 1997).

Amb tot, a partir de la dècada de 1950 i l'inici de l'obertura internacional del règim, la situació sociopolítica s'anà transformant lentament, fet que també es traduí en un cert relleu generacional en les instàncies governamentals amb l'entrada de figures més properes al liberalisme catòlic. Una mostra foren, per exemple, Fernando María Castiella (que va promoure l'entrada al Fuero de los Españoles de 1945 del dret d'associació, si els objectius eren legals, i un tímid acostament a la llibertat d'expressió, sempre i quan no es contrariessin els principis fonamentals de l'Estat) o Alberto Martín Artajo (que contribuí a la signatura del Concordat amb la Santa Seu el 1953), atenent també al poder que l'Església tenia dins del règim i que comportà la celebració a la ciutat de Barcelona del Congrés Eucarístic Internacional el 1952 (Colomer i Calsina, 1978). Tanmateix, entraren aires renovadors en alguns ministeris, representats sobretot per Joaquín Ruiz Giménez al capdavant de la cartera d'Educació (1951-1956). Tot plegat eren símptomes de la inevitable transformació del sistema, i l'espai esportiu no en podia ser una excepció.

Si el 1944 s'imposava la matèria d'educació física a la universitat i durant uns anys aquesta, a Barcelona, es dugué a terme en equipaments cedits i llogats, es feia

Taula 1*Esdeveniments esportius d'abast espanyol i internacional a la ciutat de Barcelona durant la dècada de 1950*

Any	Esport	Esdeveniment	Espai	Titularitat
1950	Bàsquet	Final Copa de España	Plaça de Toros Las Arenas	Privada
1951	Motociclisme	Gran Premio de España	Circuit de Pedralbes	Pública
1951	Hoquei Patins	Campionat Món i d'Europa	Pavelló de l'Esport	Pública
1951	Automobilisme	Gran Premio de España Fórmula 1	Circuit de Pedralbes	Pública
1953	Tennis	I edició Trofeo Conde de Godó	Real Club Tennis Barcelona	Privada
1953	Multi	Jocs Universitaris Nacionals a Barcelona	Pavelló de l'Esport Camp de la Bordeta Estadi Olímpic Estadi Guinardó Pistes de La Salut	Pública Pública Pública Pública Privada
1954	Automobilisme	Gran Premio de España Fórmula 1	Circuit de Pedralbes	Pública
1954	Hoquei Patins	Campionat Món i d'Europa	Pavelló de l'Esport	Pública
1955	Patinatge	Campionat Món patinatge artístic i dansa	Palau d'Esports	Pública
1955	Motociclisme	I edició 24h de Montjuïc	Circuit de Montjuïc	Pública
1955	Bàsquet	Final Copa de España	Pavelló de l'Esport	Pública
1955	Diversos	Jocs Mediterranis (16-25 juliol)	Palau d'Esports Estadi de Montjuïc Piscina municipal	Pública Pública Pública
1956	Patinatge	Campionat del Món de patinatge artístic, dansa i curses	Palau d'Esports	Pública
1957	Futbol	Inauguració Camp Nou FCB	Estadi FCB	Privada
1957	Ciclisme	El Tour de França visita Barcelona	Circuit de Montjuïc	Pública
1957	Futbol	Final Copa de España	Estadi de Montjuïc	Pública
1958	Futbol	Final Copa de Ferias	Camp Nou	Privada
1957 i 1958	Hoquei sobre patins i Judo	Campionats Europeus	Nou Palau d'Esports del c. Lleida	Pública
1958	Billar	Campionat Món a tres bandes	Club Billar Barcelona	Privada
1959	Automobilisme	I edició Ral·li internacional Barcelona-Sitges	Carretera de Barcelona a Sitges	Pública
1959	Bàsquet	Final Copa de España	Palau d'Esports	Pública

Font: elaboració pròpia a partir de *La Vanguardia*, barcelonasportiva.blogspot.es, Pernas (2015a, b).

ja imprescindible la construcció d'instal·lacions pròpies on acollir aquesta pràctica, responent a la multiplicitat d'esdeveniments esportius que la ciutat estava acollint en aquella dècada, tan nacionals com internacionals, la qual cosa comportava tanmateix el ressò de la ciutat més enllà de les nostres fronteres.

L'Ajuntament de Barcelona, per la seva banda, era conscient de la parcel·la de reconeixement que l'esport comportava per a la ciutat, de manera que el 1948 va crear la Delegació Municipal d'Esports, i la va dotar d'un primer Reglament

para el mejor desarrollo del Deporte en Barcelona [...] capaz de coordinar, animar, dirigir y fomentar por todos los medios el desarrollo del Deporte, haciéndolo extensivo a todas las clases sociales y encauzando la práctica del Deporte en forma tal que no sea privilegio exclusivo de unos pocos, ni medio de vida de otros muchos". (Delegació Municipal d'Esports, 1948)

El seu primer responsable fou Epifani de Fortuny, baró d'Esponellà, directiu del Futbol Club Barcelona abans de la Guerra Civil i responsable de l'impuls dels cursos de natació escolar a la piscina municipal de Montjuïc, així com de l'acolliment dels Jocs Mediterranis a la ciutat el 1955, conscient que aquest esdeveniment contribuiria a la transformació i modernització de Barcelona (ocupà el càrrec a la Delegació entre 1948 i 1951); després ocuparen el càrrec Lluís de Caralt (des de 1951 fins a 1952), Carlos Pena Cardenal (1952-1955 i posteriorment regidor d'Esports de l'Ajuntament, el 1963), i finalment Joan Antoni Samaranch (des de 1955 fins a 1961).

Així doncs, atès l'interès de l'administració local per la promoció de l'esport i tenint en compte les mancances generals i de la universitat a nivell d'equipaments, poc a poc es va aconseguir que la petició de construir unes instal·lacions esdevingués una realitat. De fet, des del propi professorat universitari

responsable d'impartir l'assignatura, feia anys que es posava de manifest: “[...] las deficiencias ocasionadas por la falta de instalaciones deportivas y material suficiente”, fet pel qual es reclamaven espais definitius o, en qualsevol cas, una solució provisional satisfactòria: “[...] hay que hacer notar como dificultad primordial la falta de campos e instalaciones adecuadas en propiedad, o ínterin se resuelva éste primordial problema, la necesidad indispensable de que se alquilen dichos campos e instalaciones que en número adecuado y provisional pueden suplir la falta que se nota. (Memòria fi de curs UB, 1947-48)

D'aquesta manera, la Junta d'Obres de la UB, constituïda el 1950 “[...] para proseguir con eficacia y rapidez el plan de ampliación de las Facultades que componen la Universidad de Barcelona [...]” (BOE 16.2.1951), féu explícit aquest interès per la qüestió esportiva a la Memòria dels anys 1952 i 1953, en relació amb el possible emplaçament de les instal·lacions que coincidirà amb el previst pel Futbol Club Barcelona per acollir-hi el Camp Nou, tot i que després es reservà per a la universitat. Així, aquest document dedicava un capítol sencer a les instal·lacions esportives universitàries, reconeixia fermament la importància, i establia que

en los terrenos adquiridos por la Junta y situados en el sector sur de la Avenida del Generalísimo Franco lindantes con los términos municipales de Hospitalet y Esplugas, se proyecta construir las instalaciones deportivas universitarias, obligado complemento de las instalaciones docentes. (Junta d'Obres UB, 1952-53)

Una mostra més de l'atractiu creixent que pel règim oferia l'esport universitari fou l'acollida l'any 1953 dels Juegos Universitarios Nacionales (JUN) a Barcelona, respecte dels quals el propi Franco feia incís en declaracions a *La Vanguardia* de 24 de març del mateix any en la “importancia política de la formación deportiva, una de las formas más seguras de colaborar al engrandecimiento de España”, ja que pel dictador “la misión de los universitarios [que] no concluye en las paredes de la Universidad sino que se prolonga en todos los ámbitos de la vida nacional.”, fet pel qual afegia que “El Movimiento debe nutrirse de este afán de la superación deportiva, pues la formación física contribuye a fortalecer la juventud española y ponerla así en forma para el más eficaz servicio a la Patria.” Aquest mateix diari, dos dies després, recollia una conversa amb el cap nacional del Sindicato Español Universitario (SEU), Jorge Jordana Fuentes, en la qual manifestava “la resonancia que poseen (los Juegos Universitarios Nacionales) en la vida de la ciudad y también acerca de los inmediatos proyectos –de

instalaciones deportivas y universitarias–.” (*La Vanguardia*, 26.3.1953)

Aquesta aparent coherència entre les paraules del dirigent del SEU i les del propi cap d'Estat en relació amb l'esport universitari i la necessitat de noves infraestructures, fou refermada uns dies més tard pel ministre d'Educació Nacional, Ruiz Giménez. Aquest, vinculant els JUN amb la inexistència d'espais esportius universitaris a la ciutat, donava fe del relleu que s'havia concedit a les instal·lacions esportives dins del planejament dels nous edificis universitaris, alhora que lloava l'èxit organitzatiu i de resultats dels JUN celebrats a Barcelona, perquè era “[...] de celebrar que todo el poder educativo del deporte haya sido plenamente incorporado al ideario del Movimiento, el cual lo equilibra y armoniza [...]” (*La Vanguardia*, 31.03.1953)

Des d'un punt de vista legal, aquesta demanda ja s'havia formalitzat amb la publicació al BOE núm. 314, de 9.11.1952 del Decret de 24 de octubre de 1952 sobre l'adquisició de terrenys per a completar la Zona Universitària de Barcelona, declarant el seu article 2 “de urgencia las obras para la construcción de campos de deportes en la avenida del Generalísimo Franco, de la ciudad de Barcelona”.

L'emplaçament i construcció de les instal·lacions esportives universitàries

El Futbol Club Barcelona tenia previst, segons es va aprovar en Assemblea el juliol de 1948 (Santacana, 2007), construir un nou estadi. Amb aquesta intenció, el novembre de 1950, el club manifestarà un interès explícit pels terrenys del final de l'actual Av. Diagonal sobre els quals es va fer una opció de compra abans que la mateixa Universitat es plantegés també la seva adquisició.

De fet, la Junta d'Obres de la UB era conscient d'aquesta voluntat del Club, i va recollir a la Memòria del curs 1952-53 les negociacions dutes a terme:

[...] llegó a conocimiento de la Junta que el Club de Fútbol Barcelona proyectaba construir un estadio en una zona colindante. Con este motivo la Junta de Obras se dirigió al Presidente de dicho Club, habiéndose mantenido hasta la fecha constantes relaciones con el mismo con objeto de coordinar y armonizar los intereses de la Universidad con los proyectos del Club en cuanto éstos una vez ultimados pudiesen afectar una parte de los terrenos adquiridos.

Paral·lelament, el Barça recollia aquestes negociacions a les Actes de les Juntes Directives dels anys 1952-54, com per exemple fa la de 26 de febrer de 1953 en la que n'explicita que: “El Sr. Vallés entera al Consejo de las últimas entrevistas celebradas con la Junta de Obras

de la Universidad de Barcelona relativas al emplazamiento definitivo de nuestro nuevo campo y de los acuerdos recaídos en principio.”

Van ser més de tres anys de disputes entre ambdues entitats, que finalment es van resoldre a favor de la universitat el 1954, en un context en el que es feia evident de nou la seva manca d'infraestructures esportives:

Resuelto por el Club de Fútbol Barcelona el problema de la construcción de su campo en los terrenos de su propiedad, situados entre la Maternidad y el Cementerio de Las Corts, problema que durante tanto tiempo tuvo paralizada la construcción de las instalaciones deportivas que esta Junta tiene proyectadas, con cuya ejecución se satisfará una de las necesidades más apremiantes, toda vez que permitirá no sólo la práctica del deporte de los estudiantes, sino la enseñanza de educación física, para la que hoy se carece de instalaciones adecuadas, el Pleno celebrado el día 26 de febrero, acordó proceder a la inmediata ocupación de las parcelas de terreno que completan la zona deportiva [...]. (Junta d'Obres UB, 1954)

Es reconeixia ja, definitivament, la propietat dels terrenys en favor de la UB i calia posar en marxa el procés de construcció de les instal·lacions en si. Abans, però, es va creure oportú constituir una “Comisión deportiva universitaria” per tal que la Universitat disposés de l'assessorament tècnic necessari i d'una reglamentació per a l'ús futur d'aquests equipaments. La Comissió es creà el 26 de març de 1954 i quedà formada per un total de set membres: el rector, un catedràtic en representació del professorat, el director d'ensenyament d'educació física a la universitat, els dos caps d'Esports de les seccions femenina i masculina del SEU, un representant del Club Deportivo Universitario i un assessor tècnic.

Un any després, mitjançant el Decret de 18 de març de 1955 (BOE d'1.4.1955), s'aprovà el projecte d'Instal·lacions Esportives a la Ciutat Universitària de Barcelona, amb un pressupost de més de 15 milions de pessetes i havent-se d'adjudicar per subhasta.

S'hi presentaren, entre el 20 d'abril i el 19 de maig de 1955, un total de set empreses interessades a optar a la construcció, que feren propostes amb una reducció de l'import final d'entre un 2% i un 19.2%. El Ple de la Junta d'obres de la UB adjudicà el projecte el 25 de maig a l'empresa que va oferir una major retallada pressupostària, Construcciones Sullea, SA. (Junta d'Obres UB, 1955)

Tot i que en poc més d'un any (desembre de 1956) les obres es donaren per acabades, la Comisión Deportiva de la UB no les recepcionà perquè considerava que aquestes tenien alguns desperfectes, de manera que després d'intercanviar diversos escrits on es traslladava el

cost d'aquests a la Universitat i a la constructora alternativament, finalment l'acte oficial de recepció provisional de les obres va tenir lloc el 12 de març de 1957.

Malgrat tot, quan la Junta de Govern de la Universitat va decidir delegar en la Comisión Deportiva la gestió del funcionament i administració de les instal·lacions, aquest organisme va fer una “detenida visita al objeto de comprobar el estado en que se encuentran los Campos”, durant la qual es detectaren importants deficiències que haurien de ser reparades pel constructor, donat que consideraven *impracticable* el camp de rugbi, el camp d'entrenament de futbol, la pista gran de ciment, el frontó, el camp de voleibol, i algunes pistes de tennis, entre d'altres. A més, en destacaven la mala qualitat dels vestidors, i la incorrecta disposició de les anelles olímpiques de l'entrada a les instal·lacions (Comisión Deportiva Universitaria UB, 25.5.1957).

Per bé que *La Vanguardia* de 12 de juny de 1957 publicà que “Los campos de deportes han sido ya construidos al final de la avenida del Generalísimo Franco y están a punto de inaugurarse”, la inauguració oficial arribà més d'un any després, ateses totes les necessàries reformes requerides a l'obra original.

Amb tots aquests contratemps, i amb un seguit d'afegits que encara s'anaren sol·licitant per tal que aquesta infraestructura quedés el més completa possible (per exemple, proteccions metàl·liques, mobiliari, enllumenat...), no fou fins a l'octubre de 1958 que es produí la inauguració oficial, malgrat que des de feia temps les instal·lacions s'estiguessin utilitzant per a la pràctica esportiva universitària, fet que ja recollia la premsa d'aleshores: “Las instalaciones hace ya algún tiempo están siendo utilizadas pero todavía no han sido inauguradas oficialmente y esta circunstancia es la que permite hablar de este acontecimiento en términos de novedad”. (*La Vanguardia*, 18.10.1958)

Conclusions

En aquest article s'ha pogut il·lustrar el context en el qual es produí la construcció de les instal·lacions esportives de la UB, tan demandada des dels diferents agents implicats en aquell moment.

Però malgrat una aparença formal d'acompliment d'objectius per part del règim envers la universitat, l'existència dels nous equipaments no suposà més que una mà de maquillatge pel que fa a l'assignatura, ja que aquesta no era valorada positivament ni pels estudiants, que percebien l'educació física com una càrrega sense contingut real i profitós per a la seva formació intel·lectual (el quadre estadístic de la matèria en el curs 1950-51 mostra una assistència del 50% a l'assignatura) ni pel professorat, que se sentia menystingut.

De fet, la pròpia Secretaria General del Moviment encabia els docents dins del cos de “professors especials” i per tant ja diluïts davant del professorat d’altres matèries universitàries, i escàs en nombre i preparació específica. El propi sistema, en realitat, no en valorava l’eficàcia (el SEU del districte universitari estava buit en la tasca d’enquadrament de tots els estudiants), atès que no hi abocava els recursos suficients per convertir-la en una autèntica eina d’adoctrinament de la joventut, era incapaç de dotar de major atractiu els seus continguts i, en conseqüència, en mantenia el desinterès de l’alumnat, que la continuava veient com una assignatura “maria”.

Amb un evident trencament entre la joventut universitària i el règim franquista, especialment repressiu a Barcelona per les purgues del professorat i la persecució del català, l’actitud dels estudiants era una mostra del canvi de paradigma que la societat estava assolint, tant a nivell polític com esportiu.

Referències

- Colomer i Calsina, J. (1978). *Els estudiants de Barcelona sota el Franquisme*. Curial, 100.
- Gastesí, E. (1943). Concepto actual de la educació física. organización de la educación física en España. *Memoria-Resumen de las Tareas Científicas del I Congreso Nacional de Educación Física* (pàg. 1-41). Jesús López.
- Pernas, J. (2015a). *Del segle XIX al segle XXI: l’esport a Barcelona*. Àmbit serveis editorials i Fundació Barcelona Olímpica.
- Pernas, J. (2015b). *Joan Antoni Samaranch, Regidor d’Esports a l’Ajuntament de Barcelona (1955-1961)*. Fundació Barcelona Olímpica.
- Pujadas, X., & Santacana, C. (1997). *Deporte, espacio y sociedad en la formación urbana de Barcelona (1870-1992), Capítulo IV. Los equipamientos deportivos en la Barcelona del franquismo (1939-1975)*, 95-141. Estudios de investigación becados por la Fundació Barcelona Olímpica. Quality Impres.
- Quiroga Fernández de Soto, A. (2014). “Más deporte y menos latín”. Fútbol e identidades nacionales durante el Franquismo. A S. Michonneau & X. Núñez (Dir.), *Imaginarios y representaciones de España durante el Franquismo* (pàg. 197-219). Casa de Velázquez.
- Rivero, A. (2008). *Las leyes del deporte español. Análisis y evolución histórica*. Wanceulen, SL.
- Ruiz Carnicer, M. A. (1996). *El Sindicato Español Universitario (SEU), 1939-1965. La socialización política de la juventud universitaria en el franquismo* (pàg. 473). Siglo XXI Editores.
- Santacana, C. (2007). *El Camp Nou. 50 anys de batec blaugrana*. Col·legi d’Arquitectes de Catalunya.
- Santacana, C. (2011). Espejo de un régimen. Transformación de las estructuras deportivas y su uso político y propagandístico (1939-1961). A X. Pujadas (Coord.), *Atletas y ciudadanos. Historia social del deporte en España (1870-2010)* (pàg. 205-232). Alianza Editorial.
- Viuda Serrano, A. (2013). Santiago Bernabeu and Real Madrid. A historical analysis of the football myth. Politics and sport in francoist. *AGON, International Journal of Sport Sciences*, 3(1), 33-47.

Documentació d’arxiu

- Acta de la reunió de la Comisión Deportiva Universitaria de la Universitat de Barcelona de data 25/05/1957, sota la Presidència del Dr. Alfredo San Miguel Arribas, Arxiu Històric de la Universitat de Barcelona, Signatura Ent. 202_01_01.
- Condiciones generales que, además de las facultativas del proyecto, de las generales aprobadas por Decreto de 4 de septiembre de 1908 y de las indicadas en el anuncio de la subasta, han de regir en la Contrata de las obras de construcción de las “Instalaciones deportivas del núcleo universitario de Barcelona”. Arxiu Històric de la UB, topogràfic 02_236_1.1_01.
- Decret de 29 de març de 1944 pel que s’estableixen a les Universitats Cursos d’Educació Física per als escolars, BOE de 10 d’abril de 1944, núm. 101, 2845.
- Decret de 22 de desembre de 1950 pel que es crea la Junta d’Obres de la Universitat de Barcelona. BOE núm. 47 de 16 de febrer de 1951, 708.
- Decret de 24 d’octubre de 1952 sobre l’adquisició de terrenys per a completar la Zona Universitària de Barcelona, BOE núm. 314 de 9 de novembre de 1952.
- Decret de 18 de març de 1955 pel que s’aprova el projecte d’Instal·lacions Esportives a la Ciutat Universitària de Barcelona, BOE núm. 91 d’1 d’abril de 1955, 2144.
- La Vanguardia. (10 de novembre de 1944). Delegación Nacional de Deportes. El problema de la Educación Física en España. *La Vanguardia*, 10.
- La Vanguardia. (24 de març de 1953). El Caudillo entregó un mensaje dirigido a los IV Juegos Universitarios Nacionales a una escuadra de estudiantes madrileños. *La Vanguardia*, 3.
- La Vanguardia. (26 de març de 1953). El jefe nacional del S.E.U. *La Vanguardia*, 12.
- La Vanguardia. (31 de març de 1953). Los ministros secretario general del Movimiento y de Educación Nacional regresaron a Madrid. *La Vanguardia*, 19.
- La Vanguardia. (12 de juny de 1957). Las autoridades visitaron ayer las obras del nuevo núcleo universitario. *La Vanguardia*, 4.
- La Vanguardia. (18 d’octubre de 1958). La Educación Física en la formación de la juventud. *La Vanguardia*, 28.
- Ley de 9 de julio de 1943 sobre Ordenación de la Universidad Española, BOE de 31 de julio de 1943, 7406, Preámbulo.
- Ley 77/1961, de 23 de diciembre, sobre Educación Física, Boletín Oficial del Estado de 27 de diciembre de 1961, 18125.
- Memòria de les activitats desenvolupades durant el curs 1947-48 en el Primer Curs de la Facultat de Medicina de la UB signada pel professor d’EF (sense identificar), 28 de juny de 1948. Topogràfic 3505_1.1.
- Memòria de fi de curs 1947-48 signada per Agustín Albarrán, Cap del Servei d’EF de la UB, 3 de juliol de 1948. Topogràfic 3505_1.1.
- Memòria de la Junta d’Obres de la Universitat de Barcelona dels anys 1952, 1953, 1954 i 1955, Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, Signatura Ent. 10-3.
- Reglamento de la Delegación Municipal de Deportes de 14 de noviembre de 1948.
- Reglamento de la Comisión Municipal de Deportes, aprobado por acuerdo del Excmo. Ayuntamiento de Barcelona en Pleno de 8 de mayo de 1952, Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, Signatura Ent. 1-41, caixa 1, 24.
- Resumen de las gestiones relativas a la terminación y recepción de las obras de las Instalaciones Deportivas. Arxiu Històric de la UB, topogràfic 02_236_1.2_01.

Conflicte d’interessos: les autories no han comunicat cap conflicte d’interessos.

© Copyright Generalitat de Catalunya (INEFC). Aquest article està disponible a la url <https://www.revista-apunts.com/>. Aquest treball està publicat sota una llicència Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License. Les imatges o qualsevol altre material de tercers d’aquest article estan incloses a la llicència Creative Commons de l’article, tret que s’indiqui el contrari a la línia de crèdit; si el material no s’inclou sota la llicència Creative Commons, els usuaris hauran d’obtenir el permís del titular de la llicència per reproduir el material. Per veure una còpia d’aquesta llicència, visiteu <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.ca>